

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2016/1.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **DE EEUWIGE BRUIDEGOM.
“JIJ ZEGT HET” VAN CONNIE PALMEN**

Het verhaal van Sylvia Plath en Ted Hughes is één van de bekendste liefdesgeschiedenissen uit de westerse literatuur. In 1963 eindigt het huwelijk van de Amerikaanse schrijfster en de Britse dichter met de zelfmoord van Plath. Ze vergast zich in de keuken en laat de overspelige Hughes met twee kinderen achter. Sindsdien zijn er honderden publicaties over het dichterspaar verschenen, waarin Plath figureert als martelares en Hughes de rol van verrader toebedeeld krijgt. Jarenlang hulde Hughes zich in stilzwijgen over zijn huwelijk. Pas in 1998, kort voor zijn dood, gaf hij rekenschap van zijn aandeel in de tragedie in de bundel *Birthday Letters*:

Alleen
Hadden we alle twee een leven kunnen vinden.
Maar als een Siamese tweeling, ieder van ons
Etterend met een unieke zielsvergiftiging
Voor de ander, was ieder van ons de staak
Die de ander doorboorde.

Connie Palmen heeft de 88 gedichten uit *Birthday Letters* als leidraad gebruikt voor haar zesde roman, het meesterlijke *Jij zegt het*. Het boek is een retrospectieve, fictieve monoloog van Hughes, die begint bij hun kennismaking. Plath maakt Hughes

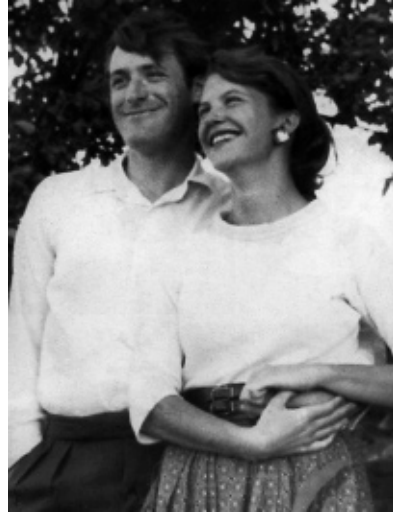
tot de hare door in zijn wang te bijten, wat hem aantrekt maar tegelijk ook verontrust: “Wie zo een liefde begint, weet dat er in het hart van die liefde geweld en vernietiging schuilgaat. Tot de dood erop volgt. Van meet af aan was het gedaan met een van ons.” Ondanks dat omineuze signaal beschouwt Hughes Plath als zijn “dubbelganger”, zijn Eva, bij wie hij het paradijs uit zijn kindertijd terugvindt. Na vier maanden trouwt hij met de uitbundige Amerikaanse, die worstelt met depressies en een donker verleden: “Achter een façade van verpletterende vrolijkheid verborg zich een schuwe haas met een ziel van glas, een kind vol angsten, nachtmerrieachtige amputaties, opsluitingen, elektrocuties.” In haar nachtmerries duikt steeds weer de figuur van haar vader op, een autoritaire wetenschapper die stierf toen ze acht was. Er is ook de verstikkende band met haar moeder en het onvermogen om haar eigen stem te vinden in de poëzie. Steeds vaker valt Plath ten prooi aan angstaanvallen, jaloezie en hysterische huilbuien. Ook het moederschap en een verhuizing naar het platteland brengen geen soelaas. Hughes beseft dat hij “langzamerhand, zonder het te merken, onder haar glazen stolp was beland, (...) snakkend naar adem”. Als de mooie Assia Wevill ten tonele verschijnt, maakt hij zich los van het geknechte leven en verlaat hij Plath – met de bekende afloop.

In *Jij zegt het* trekt Hughes van leer tegen de “snuffelende biografen en hooggeschoolde lijkenpikkers” die zich na 1963 de liefde van Hughes en Plath hebben toegeëigend. Palmen wil aantonen dat de werkelijkheid complexer was dan het mythische zwart-witverhaaltje van de martelares en de verrader. Daarom voert ze Plath op als een grillige schikgodin, met wie het moeilijk samenleven is – waarschijnlijk leed Plath aan wat men vandaag als een bipolaire stoornis zou diagnosticeren. Toch reduceert Palmen ook Hughes’ aandeel in de tragedie niet: “De rechter sprak me vrij, ik mezelf niet.” Er zijn momenten van verscheurde loyaliteit, wanneer familie en vrienden van Hughes Plath afwijzen en hij haar niet openlijk verdedigt. Palmen laat ook doorschemeren dat Hughes de ernst van Plaths mentale problemen onderschatte. Haar doodsverlangen werd door hem geïnterpreteerd als een verlangen naar een symbolische dood, waarna ze eindelijk haar poëtische stem zou vinden. Dat haar

doodsdrift reëel was en concrete vormen zou aannemen, kwam niet in hem op. Hij is ook het individu uit het oog verloren: een hele roman lang noemt hij Plath “mijn bruid” en een enkele keer de “mama” van hun kinderen, maar nergens noemt hij haar bij naam. Sylvia is opvallend afwezig in Hughes’ verhaal.

Ook op stilistisch vlak loodst Palmen de lezer Hughes’ universum binnen. Ze schrijft meanderende zinnen, met trefzeker gekozen woorden: “Steeds vaker betrapt ik mezelf op de gedachte dat ze geen verlichting zocht, dat ze te verknocht was aan de pijn om zich los te kunnen maken uit een vertrouwd verbond met een God de Vader, een verzwelgende moeder, de heerlijke heftigheid van de paniek, en de lokkende bevrijding van de dood.” Palmen put gretig uit de poëtische iconografie van Hughes. *Jij zegt het* is doorspekt met metaforen uit de dierenwereld, die zo lijken weggeplukt uit de gedichten van Hughes. Er is het beeld van de vos als symbool van de vrijheid en het instinct, los van fatsoen. Waar Hughes aanvankelijk nog weigert om een verweesd vossenjong mee naar huis te nemen, zal hij later aan Plath bekennen dat hij “te lang de vos in zijn eigen hoofd had genegeerd” en daarom is vreemdgegaan. Plath wordt geassocieerd met de paniekvogel, die voortdurend op haar schouder zit en haar hart onrustig maakt. Niet toevallig toont de omslag een vogel die maden eet uit de oren van een vosje: de mythe Plath wordt letterlijk in leven gehouden door de mythe Hughes, en omgekeerd.

Palmen besteedt niet alleen veel aandacht aan wat het echtpaar verbindt, maar ook aan wat hen verdeelt. Ze portretteert Hughes als in de aarde gewortelde plattelandsjongen met veel verbeeldingskracht. Plath daarentegen zit met de pen vastgeklonken aan zichzelf: “Ze had geen fantasie. (...) Iedere schrijver die zo eng gebonden is aan de autobiografie, vernauwt zijn werk tot een individueel lot en mist de toegang tot het universele en heilige.” Het klinkt bijna als een schuldbekentenis van Palmen, die eerder al (deels) autobiografische romans schreef over haar grote liefdes Ischa Meijer en Hans van Mierlo. Toch is het strikt biografische voor Palmen slechts aankleding. Ze deinst er niet voor terug om het geheel open te trekken en er een wederkerend patroon in te zien, met Plath en Hughes als marionetten van de liefde, “ineengehaakte

Ted Hughes en Sylvia Plath.

personages in een passieverhaal waaruit geen ontsnapping mogelijk is, waarin de rollen duizenden jaren geleden zijn verdeeld en de protagonisten willoos aan de wet van hun gedicteerde lot gehoorzamen.” Ook postuum blijken Plath en Hughes tot elkaar veroordeeld. Ze zitten vast in hetzelfde verhaal, met Hughes als eeuwige bruidegom van Plath.

Wat voegt Palmen toe aan de resem publicaties over het beroemde dichterspaar? Door het woord aan Hughes te geven, bezorgt ze het verhaal een nieuwe insteek, al is ook die blik beperkt, zoals de titel van de roman aangeeft. Palmen schetst een genuanceerd beeld van een tumultueus huwelijk, een beeld zonder verraders of martelaars. In een bedwelmend lyrische stijl tilt ze het verhaal van Plath en Hughes tot op een hoger, universeel niveau. *Jij zegt het* appelleert aan hoofd én hart, het is emotioneel intens, maar nooit larmoyant. Het is bovenal een ode aan de verbeelding en de literatuur: als Hughes dan toch vastzit in een “narratieve kooi van een oud scenario”, laat het dan maar de gouden kooi van Connie Palmen zijn.

DELPHINE SEGHERS

CONNIE PALMEN, *Jij zegt het*, Prometheus, Amsterdam, 2015, 240 p.